

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Баханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти : в пошуках оптимального варіанту / К. Баханов // Історія в школах України. – 2003. – № 2. – С. 6–8. / Bakhanov K. Derzhavnyy standart shkilnoi istorichnoi osvity : v poshukakh optymalnoho variantu (*State Standard of School History Education : in Search of Optimal*), Istoriiia v shkolakh Ukrainy, 2003, Issue 2, pp. 6–8. [in Ukrainian].
 2. Бердяев Н. Смысл и значение истории / Николай Бердяев. – Москва : Мысль, 1997. – 365 с. / Berdyayev N. Smysl i znachenie istorii (*Sense and Importance of History*), Moscow, Mysl, 1997. – 365 pp. [in Russian].
 3. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55. / Vvedenskii V. N. Modelirovaniye professionalnoi kompetentnosti pedagoga (*Modeling of Professional Competence of Pedagogue*), Pedagogika, 2003, Issue 10, pp. 51–55. [in Russian].
 4. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Выготский Л. С.; под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с. / Vygotskii L. S. Pedagogicheskaya psikhologiya (*Pedagogical Psychology*), Moscow, Pedagogika, 1991, 480 p. [in Russian].
 5. Нагорна Г. О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / Нагорна Г. О. – К., 1995. – 41 с. / Nahorna H. O. Formuvannia u studentiv pedahohichnykh vuziv profesiinoho myslennia (*Formation of Professional Thinking of Students of Pedagogical Universities*), Kyiv, 1995, 41 p. [in Ukrainian].
 6. Офіційний вісник України. – К., 2002. – № 16. – С. 12. / Ofitsiyniy visnyk Ukrainy (*Official Bulletin of Ukraine*), Kyiv, 2002, Issue 16, pp. 12. [in Ukrainian].
 7. Удод О. А. Історична освіта і формування духовних цінностей / О. А. Удод // Історія в школах України. – 1996. – № 1. – С. 16–20. / Udod O. A. Istorychna osvita i formuvannia dukhovnykh tsinnosti (*Historical Education and Formation of Spiritual Values*), Istoriiia v shkolakh Ukrainy, 1996, Issue 1, pp. 16–20. [in Ukrainian].
 8. Фрейд З. Будущее одной иллюзии / Зигмунд Фрейд // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 124–138. / Freid Z. Budushcheye odnoi illiuzii (*Future of One Illusion*), Voprosy filosofii, 1998, Issue 8, pp. 124–138. [in Ukrainian].
 9. Хмель Н. Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / Хмель Н. Д. – Киев, 1986. – 346 с. / Khmel N. D. Teoreticheskiye osnovy professionalnoi podgotovki uchitelia (*Theoretical Bases of Professional Preparation of a Teacher*), Kiev, 1986, 346 p. [in Russian].
- Дата надходження статті: «16» березня 2017 р.
Стаття прийнята до друку: «11» квітня 2017 р.

Рецензенти:

Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор
Романишина Л. – доктор педагогічних наук, професор

Поліщук Олександр – декан факультету мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор філософських наук, доцент, e-mail: Prokurator2007@ukr.net

Polishchuk Oleksandr – dean of the faculty of arts of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, doctor of philosophical sciences, associate professor, e-mail: Prokurator2007@ukr.net

Цитуйте цю статтю як:

Поліщук О. Компетентнісний підхід до підготовки вчителя історії / Олександр Поліщук // Педагогічний дискурс. – 2017. – Вип. 22. – С. 134–139.

Cite this article as:

Polishchuk O. Competence Approach to the Preparation of Teachers of History, *Pedagogical Discourse*, 2017, Issue 22, pp. 134–139.

УДК 372.834

ЛІЛІЯ РЯБОВОЛ,

доктор педагогічних наук, доцент

(Україна, Кропивницький, Центральнoукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка)

LILYA RIABOVOL,

doctor of pedagogical sciences, associate professor

(Ukraine, Kropyvnytskyi, Cenral-Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko)

orcid.org/0000-0003-3558-2103

Методика навчання правознавства як наука: методи досліджень, категоріально-понятійний апарат, розробленість наукової та навчальної літератури
Methods of Teaching Law as a Science: Research Methods, Categorical-Conceptual Apparatus, Condition of Scientific and Educational Literature

У статті автором викладено результати і висновки вивчення питання сутності та специфіки методики навчання правознавства (правознавчої дидактики). Акцентовано увагу на такі обов'язкові атрибути цієї науки, як: методи досліджень, категоріально-понятійний апарат,

розробленість наукової та навчальної літератури. Встановлено, що для проведення наукових досліджень правознавча дидактика послуговується системою теоретичних, емпіричних, математичних (статистичних) методів; особливу роль відіграє педагогічний експеримент. З'ясовано, що правознавча дидактика використовує загальнодидактичні категорії, разом з тим, виробила власний понятійний апарат, який постійно удосконалюється і збагачується; наведено перелік відповідних понять. Проаналізовано розробленість наукової та навчальної літератури (дисертації та інші монографічні праці, підручники, посібники), в якій відображено висновки і результати досліджень, що проводилися у цій галузі. Викладено авторську інтерпретацію таких ознак наукових знань з правознавчої дидактики, як: спрямованість на об'єкт, системність, обґрунтованість, адресність, актуальність і значущість.

Ключові слова: методика навчання правознавства, правознавча дидактика, методи досліджень, понятійний апарат, навчання правознавства, методична система навчання правознавства.

In the article the author presents the results and conclusions of the study on the essence and specifics methods of teaching law (jurisprudential didactics). The attention to these mandatory attributes of this science, as research methods, categorial-conceptual apparatus, condition of scientific and educational literature. Found that for scientific research on methods of teaching law using the system of theoretical, empirical, mathematical (statistical) methods, including: analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization, classification, system-structural analysis, modeling; diagnostic methods (observation, testing, interviewing teachers and students, the method of expert estimates ranging answers and summary results table); predicting the results of experimental work on the basis of the data received; special role played by pedagogical experiment. It was found that the methods of teaching law uses categories of general didactics, however, has developed its own conceptual apparatus that constantly improved and enriched; provides a list of relevant concepts, including: school legal education, education law, school system of legal education, training system of jurisprudence, legal substantive competence, contents school legal education, law as a subject, educational jurisprudential material, the empirical jurisprudential material, theoretical jurisprudential material, legal knowledge, legal concepts, legal thinking, law school, method of teaching law, form of education jurisprudence, interactive lesson law, methodical system of training of law-oriented development of students' competencies. The state is elaborated scientific and educational literature (monographs, textbooks, manuals), which reflected the conclusions and results of studies conducted in this area. Expounded the author's interpretation of such signs scientific knowledge of jurisprudential didactics, as the focus on an object, systematic, validity, targeting, relevance and importance.

Key words: methods of teaching law, jurisprudential didactics, research methods, conceptual apparatus, law training, methodical system of training of law.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасне життя вимагає свідомих, відповідальних, соціально активних громадян, котрі усвідомлюють ціннісне значення права як регулятора суспільних відносин, орієнтовані на реалізацію та захист демократичних прав і свобод. Підготовка такої особистості, компетентної у праві, вимагає не лише інноваційних методик і технологій, але і їхнього постійного удосконалення у зв'язку із суспільними та особистими потребами, що постійно змінюються, ускладнюються. Вирішити ці питання покликана методика навчання правознавства (правознавча дидактика) – педагогічна наука, яка вивчає сутність, специфіку, закономірності навчання правознавства як процесу та системи.

Як і будь-яку іншу галузь знань, методику навчання правознавства позначають обов'язкові, суттєві властивості. У наших попередніх працях вже схарактеризовано її об'єкт, предмет, мету, завдання, функції, методологію як комплекс наукових підходів. Однак, крім цих, її позначають й інші атрибути.

Аналіз досліджень і публікацій... Вітчизняні фахівці своїми працями посприяли розвитку і становленню правознавчої дидактики. Вони обґрунтували підходи до цілевизначення та структурування шкільного правознавства, відбору і конструювання його змісту (В. Арешонков, О. Дятлова, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Смагін та ін.), творення відповідних підручників (О. Пометун, Т. Ремех, І. Смагін та ін.), розробили та впровадили у шкільну практику авторські методичні системи навчання правознавства (Т. Головань, Н. Жидкова, А. Киричук, В. Майорський, В. Маньгора, О. Матвієнко, С. Нетьосов, О. Пишко, Т. Ремех, Л. Рябовол, О. Святокум, Т. Смагіна та ін.). Однак, питання сутності та специфіки методики навчання правознавства як науки вони практично не досліджували.

Формулювання цілей статті... Визначити й описати методи, які використовуються для проведення досліджень у цій галузі знань, її категоріально-понятійний апарат, розробленість наукової та навчальної літератури, в якій відображено відповідні здобутки.

Виклад основного матеріалу... Методи дослідження правознавчої дидактики – це основні способи виконання її завдань та реалізації функцій як науки. Вони утворюють певну систему, що охоплює теоретичні, емпіричні та математичні (статистичні) методи.

Вивчення наукових і методичних джерел, розробка концептуальних засад дослідження, його понятійного апарату та висновків вимагає проведення аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, систематизації, класифікації. Опис структури, зовнішніх і внутрішніх зв'язків системи навчання правознавства – системно-структурного аналізу. Обґрунтування умов і компонентів методичної системи навчання правознавства – моделювання.

Збір та накопичення фактичної інформації забезпечують емпіричні, безпосередньо діагностичні методи (спостереження за реальним процесом навчання правознавства, опитування, тестування, інтерв'ювання вчителів та учнів, метод експертних оцінок, ранжування відповідей і зведення результатів у таблиці), а також прогнозування результатів експериментальної роботи на основі отриманих даних.

Перевірку ефективності авторських методичних систем забезпечує педагогічний експеримент – метод, який передбачає внесення в процес навчання певних змін, відображених у відповідній теоретичній моделі. Для його проведення необхідно визначити експериментальні класи, які будуть навчатися за новою (інноваційною) методикою, та контрольні, які будуть навчатися за методикою, традиційною для масової практики навчання. При цьому вони мають навчатися за однаковою програмою, протягом однакового строку та на початок експерименту мати однакові рівні навчальних досягнень.

Для перевірки ефективності авторської методичної системи навчання правознавства необхідно: 1) визначити контрольні та експериментальні класи; 2) провести тестування в контрольних та експериментальних класах, порівняти результати та статистично підтвердити збіг рівнів навчальних досягнень учнів, сформованості у них певних умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, пізнавального інтересу тощо, залежно від того, на що спрямовується методична система; 3) упровадити в експериментальних класах авторську методичну систему; 4) провести тестування на кінцевому етапі експерименту в контрольних та експериментальних класах; 5) порівняти результати на початковому і кінцевому етапах експерименту, встановити та статистично підтвердити відмінності або збіг показників у контрольних класах; 6) порівняти результати на початковому і кінцевому етапах експерименту, встановити та статистично підтвердити відмінності або збіг показників в експериментальних класах; 7) порівняти результати на початковому і кінцевому етапах експерименту, встановити та статистично підтвердити відмінності або збіг показників в експериментальних та контрольних класах.

Опрацювання отриманих даних, встановлення якісних та кількісних залежностей, статистичне підтвердження результативності експериментальних методик навчання забезпечують методи математичної статистики.

Наукові дослідження у галузі правознавчої дидактики, як правило, здійснюють у три етапи. На першому (пошуково-аналітичному) – проводять аналіз філософської, психолого-педагогічної, юридичної, методичної літератури з теми дослідження, вивчають стан її розробки; визначають концептуальні засади, мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологію, уточнюють понятійний апарат; вивчають педагогічний досвід організації навчання правознавства в загальноосвітній школі.

На другому (діагностико-аналітичному) – розробляють інструментарій (тести, анкети тощо) для констатувальних досліджень масової практики навчання правознавства, проводять ці дослідження та узагальнюють одержану інформацію; обґрунтовують інноваційну модель методичної системи навчання правознавства, умови її впровадження; апробують її окремі елементи.

На третьому (формуально-узагальнювальному) – проводять формувальний експеримент – упроваджують авторську методичну систему навчання; статистично обґрунтовують результати експерименту, узагальнюють дані дослідження та формулюють висновки.

Дослідження генези методики навчання правознавства як педагогічної науки вимагає проведення історико-методичного аналізу.

Правознавча дидактика використовує загальнодидактичні категорії (найбільш загальні, загальнотеоретичні поняття) – освіта, навчання тощо. Разом з тим, для опису, узагальнення і систематизації знань про її предмет, відображення найбільш загальних і суттєвих ознак, зв'язків і відношень фактів, явищ тощо, які об'єктивно існують у процесі навчання правознавства, вона виробила «власну наукову мову» – понятійний апарат – систематизовану сукупність наступних понять: шкільна правова освіта, навчання правознавства, викладання правознавства, учіння правознавства, система шкільної правової освіти, система навчання правознавства, правова предметна компетентність, зміст шкільної правової освіти, правознавство як навчальний предмет, навчальний правознавчий матеріал, фактичний правознавчий матеріал, теоретичний правознавчий

матеріал, правове знання, правове поняття, правове мислення, шкільне правознавство, метод навчання правознавства, форма навчання правознавства, урок правознавства, компетентнісно орієнтований, урок правознавства, практичне заняття, лекція, семінар, контроль, рівнева компетентнісно орієнтована методична система навчання правознавства учнів основної і старшої школи тощо. Ці поняття визначено у праці – [12, с. 19-50].

У процесі розвитку цієї педагогічної науки її понятійний апарат постійно удосконалюється і збагачується. За останні 20 років, крім перелічених вище, у науковий обіг уведено такі поняття: компетентнісно орієнтована методика навчання правознавства, практико-орієнтоване навчання, інтерактивне навчання правознавства [8, с. 7-8]; інтерактивний урок [9, с. 14-18]; предметні вміння з правознавства, комплексні правові вміння [3, с. 8]; ціннісні орієнтації учнів, що формуються у процесі вивчення правознавства [7, с. 11]; навчання прав людини у загальноосвітній школі, компетентність особистості у сфері прав людини [13, с. 9]; інтерес учнів до правознавства [1, с. 11]; модульно-рейтингова технологія навчання правознавства [4, с. 10]; методичні засади навчання правознавства в процесі допрофільної підготовки, курс правознавства допрофільної підготовки [10, с. 14, 55]; інтерактивне навчання правознавства учнів профільних класів [6, с. 10] тощо.

Науковий зміст правознавчої дидактики формується шляхом проведення досліджень у цій галузі знань й відображення їх висновків і результатів у монографічних працях. За часів незалежності проблематику правознавчої дидактики у своїх дисертаційних дослідженнях розробляли:

– за спеціальністю: 13.00.02 – теорія і методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни) на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук – Т. Головань (Розвиток інтересу учнів 8-9 класів до вивчення правознавства, 2006 р.), Т. Смагіна (Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства, 2007 р.), О. Дятлова (Інтегративний підхід до навчання суспільствознавства в загальноосвітніх школах України (20-ті – 30-ті роки ХХ століття), 2008 р.), В. Маньгора (Методика формування знань про державу в учнів основної школи на уроках історії та правознавства, 2008 р.), А. Киричук (Методика застосування модульно-рейтингової технології навчання правознавства учнів 9-го класу, 2009 р.), І. Матвієнко (Формування ціннісних орієнтацій дев'ятикласників у процесі навчання правознавства, 2009 р.), С. Нетьосов (Навчання дев'ятикласників основ правознавства з використанням інформаційно-комунікативних технологій, 2009 р.), О. Святокум (Наступність у навчанні прав людини учнів початкової і основної школи, 2009 р.), А. Будас (Методика навчання правознавства студентів економічних спеціальностей, 2012 р.), Н. Жидкова (Формування предметних умінь з правознавства в учнів 9-10 класів, 2012 р.), Т. Ремех (Методичні засади навчання правознавства в процесі допрофільної підготовки школярів, 2012 р.), О. Пишко (Компетентнісно орієнтована методика навчання правознавства учнів дев'ятих класів, 2015 р.), В. Майорський (Методика навчання конституційного права учнів профільних класів, 2016 р.) та ін.; на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук – Л. Рябовол (Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи, 2015 р.);

– за спеціальністю: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук – А. Ключко (Педагогічні умови формування професійних здібностей вихованців ліцеїв юридичного профілю, 2001 р.), Т. Бакка (Підготовка студентів до викладання суспільствознавчих дисциплін у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, 2008 р.), В. Смирнова (Інтегрований підхід до структурування змісту правових знань у професійно-педагогічному коледжі, 2009 р.) та ін.; на здобуття наукового доктора педагогічних наук – Н. Ткачова (Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти, 2002 р.).

Деякі аспекти генези методики навчання правознавства висвітлені у дисертаціях Л. Твердохліб (Формування правової культури старшокласників у навчальних закладах нового типу, 1999 р.), А. Стаканкова (Теорія і практика правового виховання в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини ХІХ – початку ХХ століття, 2004 р.), І. Криштак (Організація правового виховання учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів України (друга половина ХХ століття), 2008 р.) та ін. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, а також у дисертації А. Гуза (Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991-2007 рр.): історичний і теоретико-методологічний аспект, 2010 р.) на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю: 07.00.01 – історія України.

Результати досліджень у цій галузі в своїх монографіях виклали: С. Нетьосов (Навчання дев'ятикласників основ правознавства з використанням інформаційно-комунікативних технологій, 2009 р.), І. Смагін (Підручник із суспільствознавства в українській школі 1920-1990 рр.: проблеми створення і функціонування, 2011 р.), В. Арешонков (Зміст шкільної суспільствознавчої освіти в

Україні у ХХ столітті, 2015 р.), Л. Рябовол (Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи, 2015 р.) та ін.

Наукові надбання правознавчої дидактики опубліковано також у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, системах наукової інформації бібліотек, інших наукових установ тощо.

Фахівцями з правознавчої дидактики розроблено відповідну навчальну та методичну літературу. Автори підручника – Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства» (2008 р.) – Б. Андрусішин і А. Гуз. Розробники посібників – Б. Усенко (Конституція України і основи правознавства в школі: книга для вчителя, 1998 р.), Т. Бжезовська, А. Булда, Л. Заблоцька та ін. (Права людини: метод. рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл, гімназій та ліцеїв, 1998 р.), О. Пометун, Т. Ремех, Л. Пилипчатіна (Правознавство. Практичний курс: методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл, 2008 р.), А. Булда, С. Дребот, О. Журба та ін. (Методика викладання правознавства (академічний рівень, 10 клас, інноваційний аспект, 2010 р.), Г. Кашкар'юв (Методика викладання правознавства в школі в опорних схемах і таблицях, 2011 р.), А. Булда, Н. Жидкова (Навчати умінню вчитися. Методика формування предметних умінь старшокласників у процесі вивчення правознавства, 2012 р.) та ін.

Напрями наукового пізнання у цій галузі знань, отже, і напрями розвитку цієї педагогічної науки визначаються потребами суспільства у забезпеченні випускників загальноосвітньої школи адекватним рівнем правової підготовки. Саме запит суспільства формує вимоги до випускника навчального закладу певного рівня освіти, до його вмінь, навичок, компетентностей, яких потребує сучасне життя. Методики навчання на науковому рівні опрацьовують замовлення суспільства і формулюють його у вигляді мети, завдань і очікуваних результатів навчання, інтерпретують на науково-педагогічному рівні, пропонують адекватні методичні системи навчання [11, с. 118].

Як справедливо зазначають А. Лякішева та Л. Грицюк, знання, отримані у сфері науки, мають свої особливості і різняться від знань в інших сферах діяльності. Характерними для цих знань є: спрямованість на об'єкт, системність, обґрунтованість, адресність, актуальність і значущість [5, с. 12-13].

Так, дослідження у галузі правознавчої дидактики спрямовуються безпосередньо на її предмет – сутність та специфіку процесу навчання правознавства, на обґрунтування закономірностей його функціонування як системного утворення, що розвивається, на розробку, з урахуванням цих закономірностей, інноваційних методичних систем.

Системність наукових знань забезпечується тим, що дослідження, які мають на меті пізнання сутності та специфіки навчання правознавства як психолого-педагогічної дійсності, реальності, передбачають певну логіку, наступність і послідовність їх проведення.

Пізнання – процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу в свідомості людей; специфічна, вища форма відображення, що, на відміну від нижчих, здатна виходити за межі наявного стану речей, тобто відображати не тільки сучасне, але й майбутнє, не лише дійсне, а й численні можливості – конкретні й абстрактні – для вибору тієї з них, що найбільше відповідає інтересам людини [2, с. 261].

Наукове пізнання – відносно самостійна пізнавальна діяльність, яка здійснюється фахівцями з відповідної галузі наукових знань посередництвом спеціальних форм і методів, цілеспрямована на досягнення об'єктивного, достовірного, істинного, узагальненого та систематизованого знання, яке має теоретичне і практичне значення, пояснює певні факти, явища, процеси, передбачає їхні можливі зміни, пропонує ефективні шляхи розвитку.

Залежно від характеру предмета пізнання, особливостей вирішуваних проблем, ступеня практичного застосування результатів і висновків досліджень, розрізняють фундаментальні та прикладні науки. Методики навчання за цими критеріями є прикладними науками, дослідження в галузі яких, спрямовані на практичне використання сформульованих фундаментальними науками законів, закономірностей, теорій, на розробку нових методів наукового і навчального пізнання, результати чого, можуть призводити і до нових наукових відкриттів.

Наукове пізнання здійснюється на емпіричному і теоретичному рівнях, при цьому: по-перше, їх розмежування є достатньо умовним; по-друге, пізнання може розпочинатися як від емпіричного, так і від теоретичного рівня. На емпіричному досліджується фактичний матеріал (факти, явища, процеси), який відображає предмет дослідження із зовнішньої сторони. На теоретичному здійснюється критичне оцінювання, свідоме мисленнєва обробка, інтелектуальна інтерпретація фактичної інформації, створюються системи знань (теоретичні моделі, методичні системи), в яких реалізуються загальні, стійкі, закономірні й необхідні внутрішні та зовнішні зв'язки цих систем.

Залежно від рівня пізнання, на якому здійснюються дослідження, методів збору даних і рівня їх узагальнення, розрізняють емпіричні й теоретичні науки. Традиційно методики вважають емпіричними науками. На наш погляд, однозначно визначити характер методичної науки за цим критерієм неможливо, оскільки вона, як зазначалося вище, послуговується як емпіричними, так і

теоретичними методами дослідження. Вона вивчає масову практику навчання, передбачає проведення педагогічних експериментів (емпіричний рівень), а також розробку понятійного апарату, теоретичних моделей і методичних систем навчання (теоретичний рівень).

Застосування комплексу взаємодоповнюючих методів, системний аналіз емпіричних і теоретичних матеріалів, експериментальна перевірка частини знань, поєднання якісного аналізу з математичними обробками отриманих результатів тощо забезпечує вірогідність, обґрунтованість наукових знань, отриманих у результаті проведення досліджень у цій галузі.

Наукові знання з методики навчання правознавства призначаються для різних категорій «споживачів». Фахівці, які розробляють дану науку, її актуальні проблеми, можуть використовувати ці знання для її подальшого розвитку, удосконалення самої методики навчання правознавства як сукупності цілей, змісту, форм, методів, прийомів, засобів навчання. Результати наукових досліджень у цій галузі сприймаються та оцінюються вчителями правознавства, а за умови підтвердження їх ефективності, впроваджуються у практику навчання. Адаптовані дидактично й методично ці наукові знання утворюють зміст методики навчання правознавства як навчальної дисципліни, що її опановують студенти вищих педагогічних закладів освіти як складник професійної підготовки вчителя правознавства.

Висновки... Таким чином, зміст правознавчої дидактики – це систематизована сукупність об'єктивних, адекватних, істинних наукових знань про сутність та специфіку навчання правознавства, отриманих у результаті наукової діяльності дослідників у цій галузі знань щодо виявлення наукових фактів, проведення емпіричних і теоретичних узагальнень, розробки теоретичних моделей, методичних систем навчання правознавства тощо.

Методи дослідження правознавчої дидактики як основні способи виконання її завдань та реалізації функцій як науки утворюють певну систему теоретичних, емпіричних і математичних (статистичних) методів. Для вивчення масової практики навчання правознавства та упровадження інноваційних методичних систем особливу роль відіграє педагогічний експеримент.

Правознавчу дидактику як науку позначає категоріально-понятійний апарат, який охоплює як загальнодидактичні категорії, так і спеціальний, власний понятійний апарат, що постійно удосконалюється та збагачується.

Висновки і результати досліджень, проведених у цій галузі, відображені у значному масиві наукової та навчальної літератури – монографічних працях, зокрема дисертаціях, підручниках, посібниках. Разом з тим, актуальним залишається питання розробки підручника з методики навчання правознавства, який би відображав усі надбання відповідної науки, пов'язані з обґрунтуванням необхідності упровадження в процес навчання правознавства особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів та розробкою на їх основі інноваційних методичних систем навчання правознавства.

Наукові знання з правознавчої дидактики мають такі специфічні ознаки, як: спрямованість на предмет, системність, обґрунтованість, адресність, актуальність і значущість.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне віднести такі проблеми: визначення основних тенденцій розвитку даної науки; розробка підручника з методики навчання правознавства; характеристика методики навчання правознавства як навчальної дисципліни.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Головань Т. О. Розвиток інтересу учнів 8-9 класів до вивчення правознавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / Т. О. Головань. – К., 2006. – 23 с. / Holovan T. O. *Rozvytok interesu uchniv 8-9 klasiv do vyvchennia pravoznavstva (The development of interest of pupils 8-9 classes to study law)*, 2006, 23 p. [in Ukrainian].
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. / Honcharenko S. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk (Ukrainian Pedagogical Dictionary)*, 1997, 376 p. [in Ukrainian]
3. Жидкова Н. М. Формування предметних умінь з правознавства в учнів 9-10 класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / Н. М. Жидкова. – К., 2012. – 20 с. / Zhydkova N. M. *Formuvannia predmetnykh umin z pravoznavstva v uchniv 9-10 klasiv (Formation of the subject knowledge of legal knowledge among pupils 9-10 class)*, 2012, 20 p. [in Ukrainian].
4. Киричук А. С. Методика застосування модульно-рейтингової технології навчання правознавства учнів 9-го класу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / А. С. Киричук. – К., 2009. – 21 с. / Kyrychuk A. S. *Metodyka zastosovannia modulno-reitynhovoї tekhnolohii navchannia pravoznavstva uchniv 9-ho klassu (Methods of application module-rating technology training law pupils of 9th class)*, 2009, 21 p. [in Ukrainian].
5. Лякішева А. В. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ : навч.-метод. посіб. / А. В. Лякішева, Л. К. Грицюк. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 504 с. / Liakisheva A. V., Hrytsiuk L. K. *Metodyka vykladannia navchalnykh dystsyplyn sotsialno-*

pedagogichnoho napriamu studentam VNZ (Methodology of teaching disciplines of social and humanitarian attitudes to students), Lutsk, 2013, 504 p. [in Ukrainian].

6. Майорський В. В. Методика навчання конституційного права учнів профільних класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання історії і суспільствознавчих дисциплін» / В. В. Майорський. – К., 2016. – 20 с. / Maiorskyi V. V. *Metodyka navchannia konstytutsiinoho prava uchniv profilnykh klasiv (Methodology of teaching the constitutional law of students of profile classes)*, Kyiv, 2016, 20 p. [in Ukrainian].

7. Матвієнко О. І. Формування ціннісних орієнтацій дев'ятикласників у процесі навчання правознавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільство знавчі дисципліни)» / О. І. Матвієнко. – К., 2009. – 22 с. / Matviienko O. I. *Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii deviatyklasnykiv u protsesi navchannia pravoznaustva (Formation of value orientations of ninth-graders in the process of teaching law)*, Kyiv, 2009, 22 p. [in Ukrainian].

8. Пишко О. Л. Компетентісно орієнтована методика навчання правознавства учнів дев'ятих класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / О. Л. Пишко. – К., 2015. – 20 с. / Pyshko O. L. *Kompetentnisno oriientovana metodyka navchannia pravoznaustva uchniv deviatykh klasiv (Competence oriented methods of teaching law students ninth grade)*, Kyiv, 2015, 20 p. [in Ukrainian].

9. Пометун О. Правознавство. Практичний курс : метод. посіб. [для вчит. загальноосвіт. шк., які викладають курс у 9-му кл.] / О. Пометун, Т. Ремех, Л. Пилипчатіна. – К. : Логос, 2009. – 176 с. / Pometun O., Remekh T., Pylypchatina L. *Pravoznaustvo. Praktychnyi kurs (Urisprudence. Practical course)*, Kyiv, 2009., 176 p. [in Ukrainian].

10. Ремех Т. О. Методичні засади навчання правознавства в процесі допрофільної підготовки школярів : дис...канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Олексіївна Ремех. – К., 2012. – 269 с. / Remekh T. O. *Metodychni zasady navchannia pravoznaustva v protsesi doprofilnoi pidhotovky shkoliariv (Methodological principles of study law during pre profile training of pupils)*, Kyiv, 269 p. [in Ukrainian].

11. Рябовол Л. Т. Методики навчання суспільствознавчих предметів як науковий, соціокультурний та суспільно-педагогічний феномен / Рябовол Л. Т. // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін. – 2017. – № 4. – С. 115-119. / Riabovol L. T. *Metodyky navchannia suspilstvoznauchykh predmetiv yak naukovyi, sotsiokulturnyi ta suspilno-pedahohichnyi fenomen (Methods of teaching social science subjects as scientific, socio-cultural and socio-educational phenomenon)*, Teoriia ta metodyka navchannia suspilnykh dystsyplin, 2017, № 4., pp. 115-119. [in Ukrainian].

12. Рябовол Л. Т. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Рябовол Лілія Тарасівна. – К., 2015. – 600 с. / Riabovol L. T. *Systema navchannia pravoznaustva uchniv osnovnoi i starshoi shkoly (The system of teaching law of pupils of the basic and senior schools)*, Kyiv, 2015, 600 p. [in Ukrainian].

13. Святокум О. Є. Наступність у навчанні прав людини учнів початкової і основної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)» / О. Є. Святокум. – К., 2009. – 18 с. / Sviatokum O. Ye. *Nastupnist u navchanni prav liudyny uchniv pochatkovoї i osnovnoi shkoly (Continuity in human rights education for primary and secondary school pupils)*, Kyiv, 2009, 18 p. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «25» квітня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «12» травня 2017 р.

Рецензенти:

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор

Пехота О. – доктор педагогічних наук, професор

Рябовол Лілія – доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, доцент, e-mail: lilya.ryabovol@mail.ru

Riabovol Lilya – assistant professor of the department of state and legal disciplines and administrative law of the Central-Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko, doctor of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: lilya.ryabovol@mail.ru

Цитуйте цю статтю як:

Рябовол Л. Методика навчання правознавства як наука: методи досліджень, категоріально-понятійний апарат, розробленість наукової та навчальної літератури / Лілія Рябовол // Педагогічний дискурс. – 2017. – Вип. 22. – С. 139–145.

Cite this article as:

Riabovol L. Methods of Teaching Law as a Science: Research Methods, Categorical-Conceptual Apparatus, Condition of Scientific and Educational Literature, *Pedagogical Discourse*, 2017, Issue 22, pp. 139–145.